

Motion till riksdagen

1987/88:K209

av Margit Gennser (m)

om bättre samordning mellan frågorna om rätts-säkerhet och konstitutionell kontroll

De mänskliga fri- och rättigheternas ställning i Sverige, dvs. en grundläggande rättssäkerhetsfråga, präglas av två klart urskiljbara utvecklingslinjer. Den ena avser frågan om de personella fri- och rättigheterna och deras förhållande till framför allt processuella tvångsmedel. Den andra gäller bristerna i den svenska katalogen av fri- och rättigheter (2 kap. regeringsformen) och katalogens förhållande till de rättigheter som omfattas bl. a. av Europakonventionen. Vad gäller det första fallet tyder utvecklingen på att medborgarnas förtroende allvarligt sviktar för det sätt på vilket skyddet för den personliga friheten och integriteten hanteras i vårt land. Det räcker att peka på de händelser som inträffat under utredningen av mordet på Olof Palme, där såväl justitieombudsmannen som juristkommissionen funnit allvarliga brister i den nuvarande tillämpningen. Även i den diskussion som förs i anledning av säkerhetsåtgärderna på skatterättsens område framstår det bristfälliga skyddet för den enskilde mot myndigheternas ingripande klart för alltfler människor.

När det gäller bristerna i fri- och rättighetskatalogen och möjligheten till fristående konstitutionell kontroll av dessa rättigheter präglas den svenska utvecklingen främst av den socialistiska riksdagsmajoritetens ovilja att erkänna behovet av grundlagsskydd när det gäller personligt ägande och andra rättigheter som är oundgängligen förenade härmed. Detta gäller framför allt avtals- och näringsfrihet som är nödvändiga även i en marknadsekonomi av den svenska "blandmodellen". Torftigheten i de skäl som majoriteten anför när motioner på detta område regelmässigt avslås, framgår exempelvis av KU 1987/88:9.

I fråga om anpassning till den kontrollstruktur genom bl. a. domstolsprövning av skyddet för fri- och rättigheter som Europakonventionen anvisar, har den nuvarande regeringens inställning varit en av motvilja och stor senfärdighet. Först nyligen har en proposition (prop. 1987/88:69) lagts fram med ett förslag om s. k. rättsprövning. Därmed avses ett nytt institut som regeringen hoppas skall kunna klara granskningen av de svenska rättssäkerhetsgarantierna som sker i Strasbourg. Så som överprövningsinstitutet har utformats och så länge Europakonventionens rättigheter inte har gjorts till en integrerad del av svensk inhemsk rätt, kommer institutet emellertid endast att få marginell betydelse och bristerna i grundlagsskyddet således att kvarstå för de svenska medborgarna. I praktiken har enbart föreslagits att ytterligare en "station" måste passeras innan färden går till Europarådets organ i Strasbourg. En mer förstående attityd från regeringens sida ha-

de nämligen medfört att den generella överprövningsmöjligheten också hade gjorts reell genom att exempelvis anförtros de allmänna domstolarna, såsom är fallet bl. a. i Danmark, och också direkt omfatta de fri- och rättigheter som Sverige såsom stat har förbundet sig att respektera på sina medborgares vägnar. Reformförslaget är ingenting annat än den obotfärdiges motvilliga omvändelse och bidrar inte nämnvärt till att ge de svenska medborgarna de rättssäkerhetsgarantier som andra länder i vår kulturkrets erbjuder sina medborgare.

Som framgår av justitieministerns redovisning i budgetpropositionen (prop. 1987/88:100 bil. 4, s. 11 f.) pågår en viss översyn av den lagstiftning som rör tvångsmedel och som knyter an till vissa personella grundlagsskyddade rättigheter. Det anmärkningsvärda är i justitieministerns redovisning avsaknaden av en hänvisning till denna koppling. Man får intryck av att de personliga integritetsfrågorna kan avgöras efter en förutsättningslös avvägning av den enskildes intressen mot statens intressen, så som sker i vanlig lagstiftning.

Bristen på uttrycklig koppling mellan de processuella tvångsmedelsfrågorna och grundlagsfrågorna framstår som särskilt tydlig, då justitieministern i ett särskilt avsnitt i budgetpropositionen tagit upp vissa andra grundlagsfrågor. Den redaktionella uppdelningen är inte tillfällig utan speglar det nuvarande regeringspartiets ringa intresse för att behandla integritetsfrågor och andra frågor om personell säkerhet ur en grundlagssynvinkel. Detta är annars ett synsätt som är det gängse i den västerländska rättsstatstraditionen.

Om rättssäkerhet och rättstrygghet i en verklig mening skall komma de svenska medborgarna till del, vilket också regeringspartiet säger sig värna om, måste tre saker ske.

För det första bör de personella fri- och rättigheterna i grundlagen utgöra en uttalad utgångspunkt för varje bedömning rörande processuella tvångsmedel och deras användning. Frågor om tvångsmedel handläggs nu som "vanliga" processuella frågor.

För det andra bör skyddet för fri- och rättigheter fullständigas och utvidgas. Ett minimikrav är att Europakonventionen görs direkt tillämplig för svenska domstolar.

För det tredje måste den konstitutionella kontrollen av såväl de personliga fri- och rättigheterna som de "marknadsanknutna" rättigheter som bör införlivas i regeringsformen, förstärkas så att den nödvändiga domstolsprövningen kan göras mera allmänt i Sverige i stället för som nu i Strasbourg.

Dessa tre åtgärder är med nödvändighet förbundna med varandra och måste samordnas. Ett grundlagsskydd utan konstitutionell kontroll är utan värde och ett grundlagsskydd för äganderätt, näringsfrihet och avtalsfrihet förutsätter i sin tur skydd mot personella integritetskränkningar.

Hemställan

Mot. 1987/88

K209

Med hänvisning till det anförda hemställs

att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att frågor om grundlagsskyddade fri- och rättigheter och konstitutionell kontroll bör utredas och prövas i ett sammanhang inom den ram som har angivits i motionen.

Stockholm den 20 januari 1988

Margit Gennser (m)